

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Dagmar Traumann

ABIÕPETAJATE ROLL JA VAJALIK ETTEVALMISTUS KAASAVA HARIDUSE
RAKENDAMISEL KOOLIS TÖÖTAVATE HEV KOORDINAATORITE ARVATES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: nooremlektor Tiina Kivirand

Tartu 2022

Resüme

Abiõpetajate roll ja vajalik ettevalmistus kaasava hariduse rakendamisel koolis töötavate HEV koordinaatorite arvates.

Igal õpilasel on põhiseaduslik õigus kvaliteetsele haridusele. Selleks, et õpilastele individuaalset tuge pakkuda, on vaja lisaks õpetajale ka tugispetsialiste ja abiõpetajaid. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada koolides töötavate HEV koordinaatorite arusaamad, milline on Eestis vajadus abiõpetajate järele ja millised on nende tööülesanded ning ettevalmistus. Uuring viidi läbi kvalitatiivsel meetodil poolstruktureeritud intervjuuna. Küsitleti seitset HEV koordinaatorit. Kasutati andmete induktiivset sisuanalüüsi. Selgus, et HEV koordinaatorid peavad abiõpetaja rolliks õpetaja ja õpilase vajaduspõhist toetamist nii tundides kui ka väljaspool tunde. Ootus abiõpetaja kvalifikatsioonile varieerus lastega töötamise kogemusest eripedagoogi hariduseni.

Võtmesõnad: kaasav haridus, abiõpetaja, HEV koordinaator

Abstract

The role and necessary preparation of assistant teachers in the implementation of inclusive education according to the SENCOS.

In order to provide quality education and individual support to students, schools need specialists like assistant teachers. This study explored the perceptions of SENCOS about assistant teachers, what their duties should be and the training they need. The study was carried out using a qualitative method with semi-structured interviews with seven SENCOS, using inductive content analysis. It was found that SENCOS perceive the assistant teacher as a supporter to teachers and students, in and out of classrooms, considering the needs of both. Expectations for qualifications range from experience with children to training as a special needs teacher.

Key words: inclusive education, assistant teacher, SENCO

Sisukord

Sissejuhatus	4
Abiõpetaja roll kaasavas hariduses	5
Abiõpetaja koostöö õpetajaga	7
Abiõpetaja kvalifikatsioon ja ettevalmistus	8
Metoodika	10
Valim	10
Andmete kogumine	10
Andmete analüüs	11
Tulemus	13
Arutelu	20
Tänusõnad	23
Autorsuse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24
Lisa 1. Pöördumiskiri	
Lisa 2. Intervjuu kava	
Lisa 3. Väljavõte uurijapäevikust	
Lisa 4. Kuvatõmmis kodeerimisprotsessist	
Lisa 5. Ülevaade moodustunud kategooriatest	

Sissejuhatus

Eesti põhiseaduse alusel peab kvaliteetne haridus olema kõigile õppijatele kättesaadav (Haridus- ja teadusministeerium, 2020). Igal õpilasel on õigus ühtsel tasemel haridusele, võimalusele laiendada oma silmaringi, puutuda kokku teiste õpilastega ning üksteiselt õppida. Sellega seoses on hariduspoliitika oluline suundumus kaasav haridus. Haridus- ja teadusministeeriumi kodulehe (2021) järgi: „Õppekorralduses tähendab kaasava hariduse põhimõtete järgimine seda, et õpilase elukohajärgses haridusasutuses arvestatakse õppurite individuaalsete akadeemiliste ja sotsiaalsete võimete ja vajadustega ning tagatakse vajalike tugisüsteemide kättesaadavus“ (para 2). Et vajadusel oleks võimalik õpilastele koolis individuaalset tuge pakkuda, on lisaks õpetajatele vaja tugispetsialiste ja muud õpetajat toetavat personali, kelleks on sageli abiõpetajad (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2018).

Rahvusvahelised uuringud näitavad kaasavas hariduses abiõpetajate rakendamise jõudsalt kasvavat vajadust (Giangreco & Doyle, 2007; Minondo *et al.*, 2001). Uuringute tulemused osundavad, et koolis töötavad abiõpetajad ei tunne, et neid hinnatakse, neile antavad juhised on segased, koostöö õpetajatega on puudulik, töökoormus on suur, palk aga väike (Minondo *et al.*, 2001). Rõhutatakse, et sageli ei rakendata abiõpetajat tugipersonali, vaid abitöötajana, kes täidab dokumente ja suhtleb lapsevanematega (SA Innove, 2020; Sharma & Salend, 2016). Õpilastega, kes vajavad individuaalset abi, töötavad klassiruumis ja väljaspool seda sageli abiõpetajad, kellele sobiv ettevalmistus puudub (Moshe, 2017).

Kuna erivajadustega õpilaste arv on Eesti üldhariduskoolide tavaklassides viimastel aastatel suurenenud (Eesti hariduse infosüsteem, 2021), siis tuntakse abiõpetaja järele üha enam vajadust. Samas on abiõpetaja roll ja kvalifikatsioon nii Eestis kui ka mujal maailmas riiklikult määratlemata. Rahvusvahelised uuringud näitavad, et abiõpetajale antakse kooliti erinevaid tööülesandeid (Giangreco & Doyle, 2007; Minondo *et al.*, 2001; Moshe, 2017; Sharma & Salend, 2016; Suleymanov, 2016), ega ole teada, kas tähenduslikku kaasavat haridust rakendatakse. Nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt on näha, et õpetajad vajavad kaasava klassiruumi praktikas tuge. Üks võimalus on abiõpetaja rakendamine, kuid tema roll ja kvalifikatsioon on selgete kokkulepeteta.

Töö autor ei tea, et Eestis oleks uuritud, mida koolid abiõpetaja tööülesannetena näevad ja milline ettevalmistus on talle vajalik. Seetõttu keskendutakse bakalaureusetöös nende

aspektide uurimisele. Töö teoreetilises osas tuuakse välja abiõpetaja roll kaasavas hariduses, õpetaja ja abiõpetaja koostöö olulisus ning vajakajäämised. Ühtlasi keskendutakse abiõpetaja kvalifikatsioonile ja ettevalmistusele. Teooriaosa lõppeb uurimisprobleemi ja -küsimuste sõnastamisega.

Abiõpetaja roll kaasavas hariduses

Kaasava hariduse mõiste võeti 1994. aastal kasutusele Salamanca deklaratsioonis, milles sätestati, et kaasav kool on parim viis pakkuda igale õpilasele kvaliteetset haridust, sõltumata tema sotsiaalsest taustast või võimalikust erivajadusest. Eestis seadustati kaasava hariduse põhimõte 2010. aastal ja selle põhjal õpivad hariduslike erivajadustega õpilased (edaspidi HEV õpilased) üldjuhul koos eakaaslastega tavakooli tavaklassis (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Sama printsiipi järgib ka 2018. aastal täiendatud põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, milles sätestatakse: „Kool lähtub õppe korraldamisel kaasava hariduse põhimõtetest. Tulenevalt õpilase individuaalsest vajadusest tagatakse õpilasele võimete kohane õpe ja vajalik tugi õpetajate, tugispetsialistide, abiõpetajate ja teiste spetsialistide koostöös“ (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2018 § 49/9). Haridus- ja teadusministeeriumi (2020) andmetel on kaasava hariduse eesmärk suurendada haridussüsteemi võimekust jõuda kõikide õpilasteni, sealhulgas eriti HEV õpilasteni, kes võivad vajada tavapärasest suuremat tuge. Haridusliku erivajaduse ilmnemisel on vajadus teha muudatusi või kohandusi õppeprotsessis, selle kestuses või õppekoormuses (Neare, s. a.).

Kaasava hariduse seisukohalt on seega asjakohane tagada, et klassiruumis oleks veel üks õpetaja või pedagoogiline töötaja, kelle roll on HEV õpilaste toetamisel asendamatu (Suleymanov, 2016). Kuna kahe õpetaja rakendamine klassiruumis on väga ressursimahukas, siis Eestis nähakse ühe võimalusena eeskätt abiõpetaja rakendamist (Haridus- ja teadusministeerium, 2021; Räs *et al.* 2016). Kuigi haridussõnastikus ehk „Hariduse ja kasvatus sõnaraamatus“ defineeritakse abiõpetajat õpetaja tegevust toetava isikuna, kellel on pedagoogiline haridus (Erelt *et al.* 2014), ei täpsusta seadused abiõpetaja tööülesandeid ega tema täpseid kvalifikatsiooninõudeid.

Abiõpetaja ülesandeid on erinevalt kajastatud ka rahvusvahelistes uuringutes. Sharma ja Salend (2016) tõstavad esile, et abiõpetaja on koolipersonali liige, kes pakub õpetajatele mitmesugust abi: klassiruumis, vahetunnis, raamatukogus ja kooli väljasõitudel. Abiõpetaja on

mõeldud toetama õpetajat just nendes klassides, kus on erivajadusega õpilasi, et õpe oleks kõikidele osapooltele tõhus (Euroopa Eripedagoogika Arendamise..., 2009). Ta abistab puudega last füüsilistes tegevustes, tagab kõigi õpilaste turvatunde, valmistab ette töövahendeid ja õppematerjale, viib tööd läbi väike- või eriklassides (Sharma & Salend, 2016). Suurbritannias läbiviidud uuringu andmetel tuleks abiõpetajat klassiruumis vaadelda kui ressursi ja õpetaja tuge ning ta peaks toetama kõiki õpilasi ja aitama õpetada kogu klassi. (New Brunswick Association..., 2004). Kuna klassis on rollisegadus, rõhutatakse paljudes uuringutes, et abiõpetaja ja õpetaja vastutust õpilaste ees oluline on täpsustada (Giangreco, & Doyle, 2007; Minondo *et al.*, 2001; Moshe, 2017; Sharma, & Salend, 2016; Suleymanov, 2016).

Abiõpetaja rakendamise eelised on kaasava hariduse toetamine, tugev mõju positiivsele tulemusele ja õpetaja töökoormuse vähenemine (Webster *et al.*, 2010, viidatud Sharma, & Salend, 2016). Abiõpetaja on tihti kooli ja lapsevanemate vahel peamine suhtluslüli (Minondo *et al.*, 2001) ning tema oskus klassi hallata tõstab õpetajate rahulolu ja töö efektiivsust. Õpilaste akadeemilised tulemused paranevad, kui nad ei pea keskenduma peamiselt klassisisestele suhetele ja hakkama saamisele (Sharma & Salend, 2016).

Eestis on abiõpetaja roll üsna sarnane sellega, milline see on mujal maailmas. Tuleb teha õpetajaga koostööd, toetada HEV õpilasi ja leida sobivaid õppemeetodeid, kuid mitte kujundada tundi ise, vaid lähtuda õpetaja juhustest (Haridus- ja teadusministeerium, 2020). Lisaks koordineerib abiõpetaja koostööd perega ja saadab õpilasi väliüritustel. Tema töökohustuste hulka kuulub õpetajale õpilaste kohta tagasiside andmine, kuna ta on klassis lisapaar silmi, mille abil võib märgata midagi, mis õpetaja ei näe, ja seda nii muredega tegeledes kui ka õpilase edusammudes (SA Innove, 2020). Lisaks riiklikele institutsioonidele on abiõpetaja tööülesandeid kirjeldanud ka MTÜ Peaasjad (2020), rõhutades: „Abiõpetaja ülesandeks on aidata õpilasi, kes vajavad soovitud õpitulemuste saavutamiseks individuaalset lähenemist ning kellel on suuremas kollektiivis õppimisega raskusi“ (para 2). Seega on abiõpetaja roll Eesti kaasavas klassiruumis eeskätt HEV õpilaste toetamine.

Abiõpetaja rolli peab tema õigeks ja ohutuks rakendamiseks täpsustama. Suurbritannias läbiviidud uuringust on ilmnenu, et kui lapsel on abistav täiskasvanu alati kaasas, on teised lapsed vähem valmis selle lapsega aega veetma või talle tuge pakkuma. Samuti võib täiskasvanu kohalolu tugevdada muljet, et laps on ebatavaline ja erineb klassi teistest lastest oluliselt (New Brunswick Association..., 2004). Lisaks mõjutab lapse enesehinnangut, kui tema ainus n-õ sõber

on täiskasvanu, kellele selle eest makstakse (Giangreco & Doyle, 2007). Selles olukorras tekib kahtlus, kas abiõpetaja mõju HEV õpilasele ja klassi laste sotsiaalsele suhtlusele on positiivne (Sharma, & Salend, 2016). Mõningate uuringute tulemused näitavad, et abiõpetajal võib olla HEV õpilaste õpitulemustele negatiivne mõju, kuna abiõpetajatel puudub tihtipeale vajalik pedagoogiline haridus (Sharma, & Salend, 2016; Suleymanov, 2016) ja enamasti keskenduvad nad pigem õpilaste omavahelisele läbisaamisele kui õppeedukusele (Minondo *et al.*, 2001). Samuti on täheldatud, et õpetajatel on tugiisikuga HEV õpilase vastu väiksem huvi, sest eeldatakse, et lapsega tegeletakse juba piisavalt (Giangreco, & Doyle, 2007).

Seega on abiõpetaja rakendamise tõhususe kohta toodud kirjandusallikates välja vastuolu. Ühelt poolt kirjutatakse, kui oluline on õpilastele abiõpetaja efektiivne kohalolu klassis ja õpetajale tema koormuse vähenemine, teisalt aga tõdetakse, et abiõpetaja ebaõige rakendamine kaasavas hariduses võib HEV õpilase sildistamist hoopis suurendada. Mõlemad väited on tõesed ja toovad välja praeguse süsteemi puudusi. Selleks, et olukorda parandada, tuleb kõigepealt kindlaks määrata, kus asub probleemi raskuspunkt. Lisaks abiõpetaja rolli mitmeti mõistmisele võib probleeme tekitada ka abiõpetaja ja õpetaja koostöö vähesus, millele keskendutakse järgmises peatükis.

Abiõpetaja koostöö õpetajaga

Küsimuses, kas abiõpetajatest on kasu või tekitavad nad õpetajale pigem lisatööd, kuna klassis on veel üks inimene, keda juhendada, õpetajate arvamused lahknevad (Suleymanov, 2016). Samas on õpetajaameti üks olulisemaid komponente just koostööoskus nii teiste õpetajate, tugipersonali, õpilaste kui ka lapsevanematega (Lister, 2012).

Suleymanovi (2016) uuringust ilmnes, et õpetajate ja abiõpetajate koostöö on nõrk. Rõhutatakse, et praktilise koostöö jaoks on koolitused ebakvaliteetsed, kuna koostöö õpetamise meetodites tuginetakse väga üldistele juhistele (Suleymanov, 2016). Häidkind jt (2013) aga toovad välja, et erivajadusega lapse efektiivseks toetamiseks on vaja nii õpetajalt kui ka abiõpetajalt tõhusat koostööd ja pühendumust. Tähtis on ka osapoolte peegeldav tagasiside, st kuidas koostöö mõlema seisukohast vaadatuna sujub (Moshe, 2017).

Eestis on õpetajate omavaheline koostöö sätestatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Kuna SA Innove juhiste järgi kuulub abiõpetaja samuti pedagoogilise personali hulka (SA Innove, 2020), on koostööaspekt asendamatu. See

mõte on õpilaste toetamiseks toodud ka Rajaleidja juhendmaterjalides, milles kirjeldatakse koostöö olulisust abiõpetaja ja õpetaja vahel nii: „Abiõpetaja rakendamine toimub koosõpetamise põhimõttel olukorras, kus tavarühma ja -klassi kaasatud õpilased vajavad õppetegevuses täiendavat tuge“ (SA Innove, 2020, para 15).

Kaasava hariduse kitsaskohad ilmnevad aga juhul, kui õpetaja ja abiõpetaja täidavad tööülesandeid teineteist eirates. Põhjus on enamasti ühise aja ja koostööoskuse puudus (Wilson & Bedford, 2008). Õpetajate kaasamisoskust on võimalik abistava tehnoloogia ja eristava juhendamise suuredada (Suleymanov, 2016), aga sellele vaatamata tunnevad Eesti õpetajad kaasavas klassiruumis abiõpetajate toest puudust (Räis *et al.* 2016). HEV õpilaste ebaõige kaasamine, ka koostöös abiõpetajatega, võib kaasa tuua sildistamise, millel on laste enesehinnangule negatiivne mõju, mis pärsib nende motivatsiooni ja õpitaht (Sõmer & Räis, 2016). Lisaks sellele tõstatub olulise teemana ka abiõpetajate kvalifikatsioon ja ettevalmistus, millest annab ülevaate järgmine peatükk.

Abiõpetaja kvalifikatsioon ja ettevalmistus

Abiõpetaja kvalifikatsioon, palk ja tööülesanded on riikliku kokkuleppeta, seega ei ole ka koolidel ühist ettekujutust, millised need võiksid olla. Ka abiõpetajal endal võib puududa oma rollist kindel arusaam (Suleymanov, 2016). Eestis eeldatakse, et abiõpetaja on klassis teine õpetaja, kes tegeleb õpilastega just seal, kus teda kõige rohkem vajatakse (Haridus- ja teadusministeerium, 2020). Tarvis võib olla nii tunni ajal korda hoida kui ka tuge vajavate õpilastega individuaalselt tegeleda. Tuge vajavad õpilased võivad olla nii väikeklassides kui ka individuaalse õppekava järgi õppijaid (Vapper, 2018). Ka rahvusvahelistest uuringutest selgub, et abiõpetajatel puudub piisav koolitus, nendelt ei eeldata hariduslikku eelkoolitust ega ka täiendkoolitusi (Moshe, 2017).

Kuna vajadus abiõpetajate järele on Ajaotsa jt (2018) sõnul Eestis piirkonniti erisugune, siis on ka nende rakendamine erinev. Mõnes koolis palgatakse isikuid, kellel on olnud noorsootöö- või tugiisikukogemus. Teistes koolides eeldatakse aga abiõpetajalt eripedagoogilist haridust ja erinevate õppekasvatustsütsesside tundmist, tugiisikute puhul aga keskharidust. Ühes koolis eelistatakse magistrikraadiga inimest, aga selle puudumisel mängib rolli kandidaadi soov, tahe ja varasem töökogemus (Ajaots *et al.*, 2018).

Suurbritannias läbiviidud uuringu põhjal ei ole abiõpetajate koolitamine ja professionaalne arendamine prioriteet, kuigi neile antakse HEV õpilaste toetamisel märkimisväärseid kohustusi (New Brunswick Association..., 2004). Eestis saab autorile teadaolevalt abiõpetajaks õppida vaid Tallinna Ülikooli koolitusel „Õppija toetamine üldhariduskooli õpetaja abina“, milles on kontaktõppele ette nähtud 96 ja iseseisvale õppele 34 tundi (Tallinna Ülikooli haridusteaduste..., 2022). Arvestades aga erivajadustega õpilaste kasvavat hulka üldhariduskoolides ja seda, et 90% neist jätkab kooliteed just kutseõppes (Räis *et al.*, 2016), näib abiõpetajate osakaal olevat koolides siiski liiga väike.

Kutseõppes kasutatakse abiõpetajaid harva ning tugimeetmed on lahendatud teisiti, näiteks kuulub kutsevalikuõppe juurde tugev tugipersonal (Tartu Rakenduslik Kolledž, 2022). „Kutsevalikuõppurid on suuremal või vähemal määral HEV õpilased, osal on psüühikaprobleemid, osal õpiraskused, psüühika- või ärevushäire, nuti- või arvutimängusõltuvus“ (Õpetajate Leht, 10.01.2020, para 12). Siiski leidub abiõpetajaid näiteks Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses (2022), aga kodulehel ei ole abiõpetajad klassifitseeritud tugipersonalina, vaid on loetletud osakonna nimistus. „Astangu KRK ei ole kool ja ei kuulu HTM-i haldusalasse, seega viime me kutseõppe erialadel õpet läbi Haapsalu KHK alt ja seal on vaid abikoka erialal abiõpetaja“ (isiklik suhtlus, 25.04.2022). Erinevalt kutsekooliõpilastest on Astangul kõik õpilased hariduslike erivajadustega ning abiõpetajalt eeldatakse kindlaid isikuomadusi. Ta peab olema kannatlik, sõbralik, eelarvamusteta, empaatiline, toetama õpilasi ja õpetajat, tegema õpetajaga tihedat koostööd ning oskama jääda tagaplaanile (isiklik suhtlus, 25.04.2022). Ettevalmistusest neil ettekujutus küll on, aga see jääb siiski ebatäpseks. „Kasuks tuleb varasem kokkupuude HEV õppijatega (erivajadusega inimesega), erialane töökogemus, pedagoogiline ettevalmistus, kuid need ei ole määravad“ (isiklik suhtlus, 25.04.2022).

Kuigi kirjanduses ja ka praktikas rõhutatakse kaasava hariduse suurenevat vajadust abiõpetajate järele, ei ole riiklikult määratletud, millised peaks nende tööülesanded ja ettevalmistus olema. Seetõttu seati töö eesmärgiks välja selgitada koolides töötavate HEV koordinaatorite arusaamad, milline on Eestis vajadus abiõpetajate järele ja millised on nende tööülesanded ning ettevalmistus. HEV koordinaatorid on valitud uuritavaks sihtrühmaks seetõttu, et just nemad korraldavad kooli tasandil HEV õpilaste õpet (Haridus- ja teadusministeerium,

2021). HEV koordinaatorite arusaamade väljaselgitamiseks sõnastati järgnevad uurimisküsimused:

1. Milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel koolides töötavate HEV koordinaatorite arvates?
2. Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?

Metoodika

Töö eesmärk oli uurida intervjueeritavate arvamust ja selleks viidi läbi kvalitatiivne uuring, mis võimaldas keskenduda küsitletavate kogemuse mõistmisele (Laherand, 2008). Samuti võimaldas selline meetod uuritavatel rääkida ja tuua vabas vormis näiteid (Õunapuu, 2014), mis omakorda tekitas kogemuste jagamiseks vaba ja mugava õhkkonna.

Valim

Uurimustöö läbiviimisel kasutati sihipärast valimit (Sotsiaalse analüüsi meetodite..., 2014), milleks uurija otsis kriteeriumitele vastavad uuritavad välja ja intervjueeris neid individuaalselt. Uurimisel keskenduti koolis töötavate HEV koordinaatorite arvamusele abiõpetajate kaasamise kohta, seega sobisid valimisse HEV koordinaatorid koolidest, kus oli tööl ka abiõpetajaid.

Intervjueeritavad leiti internetist infot otsides. Esmalt otsiti koole, kus on tööl abiõpetajad, jättes kõrvale erivajadustele spetsialiseerunud koolid, sest uuring keskendus kaasavale haridusele ja erikoolide situatsioonid ei pruugi olla laiemalt kohandatavad. Seejärel leiti kodulehelt nendes koolides töötavate HEV koordinaatorite andmed, kellega võeti meili teel ühendust (Lisa 1. Pöördumiskiri), kirjeldati uuringu eesmärki, küsiti luba intervjuud salvestada ja saadud tulemusi bakalaureusetöös kasutada. Uuringus osalemiseks pöördui kaheteistkümne uuritava poole, kellest kaheksa oli nõus osalema, ülejäänutest soovitas üks isik pöörduda kolleegi poole, teised kirjadele ei vastanud. Hiljem jäi koostöö ühe intervjueeritavaga ära, sest kohtumise aeg ei sobinud. Seega kuulus valimisse seitse kriteeriumitele vastavat HEV koordinaatorit. Uuringus osalejaid teavitati korduvalt, et nende konfidentsiaalsus tagatakse ning selleks on töös

kasutatud uuritavate nimede asemel numbreid (nt intervjueritav 1) ning koolide nimed ja isikuandmetele vihjavad detailid on eemaldatud.

Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mis lubas uurijal süveneda ka intervjuu käigus esile kerkiva uue info uurimisele (Gray, 2004). Lisaks oli oluline intervjuu vaba voolamine (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006) ja poolstruktureeritud intervjuu lubas uurijal kujundada konkreetsele intervjueritavale kõige sobivama vestlusstiili (Patton, 2002).

Lähtudes eelnevatest uuringutest, töö eesmärgist ja uurimisküsimustest, koostati juhendajaga esmalt intervjuu kava (Lisa 2. Intervjuu kava), mis koosnes avatud tausta- ja põhiküsimustest. Sissejuhatavas osas uuriti valitud kooli HEV laste osakaalu. Põhiosa jagunes kaheks: abiõpetaja roll kaasavas hariduses ja tema ettevalmistus selleks. Uurimisküsimuse „Milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel koolides töötavate HEV koordinaatorite arvates?“ välja selgitamiseks moodustati intervjuuküsimused: „Miks olete otsustanud koolis tööle rakendada abiõpetajaid?“ ning „Kes on abiõpetajate töökohustused sätestanud?“.

Usaldusvääruse suurendamiseks viidi läbi prooviintervjuu, mida hiljem koos juhendajaga analüüsiti. Prooviintervjuu järjel muudeti lähenemist – parandati intervjuerija oskust vestlust suunata ja valmistuti võimaluseks, et intervjueritav hakkab uurijale küsimusi esitama. Intervjuu küsimusi ei muudetud, sest intervjuu käigus saadi vastused uurimisküsimustele ja ka prooviintervjuu tulemused kajastatakse uuringus. Prooviintervjuu tehti intervjueritavaga, kes oli ajaliselt esimesena valmis intervjuud andma. Vastavalt intervjueritavate eelistusele viidi seitsmest intervjuust viis läbi Google Meet keskkonnas videokõnena ja kahel korral kohtuti silmast silma.

Intervjuude läbiviimisel oldi valmis võimalikeks takistusteks, näiteks internetiühendus, akude vastupidavus, ning nende ennetamiseks valmistati ette tagavaraihenduvused ja -akud. Arvestati võimalusega, et intervjuu jääb pooleli ja läbiviimiseks on vaja kokku leppida uus aeg. Intervjuude talletamiseks kasutati nutitelefoni helisalvestusfunktsiooni ning salvestised duplitseeriti ja transkribeeriti.

Igalt intervjueritavalt küsiti salvestamiseks luba ja selgitati selle eesmärki nii e-kirja teel kui ka intervjuu alguses. Konfidentsiaalsuse tagamist kinnitati nii e-kirjas, intervjuude alguses

kui ka lõpus. Intervjuude keskmine pikkus oli 28 minutit, sealjuures lühim oli 23 minutit ja pikim 32 minutit pikk. Iga intervjuu järel tehti uurijapäevikusse sissekanne (Lisa 3. Väljavõte uurijapäevikust), mis Laheranna (2008) sõnul suurendab uuringu usaldusväärsust ja annab võimaluse kogemust reflekteerida.

Andmete analüüs

Uurimuses kasutati induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi, sest see võimaldas keskenduda ka tekstis harvaesinevatele aspektidele (Kalmus *et al.*, 2015). Salvestatud helifailid kopeeriti arvutisse ning transkribeeriti. Toena kasutati veebipõhist kõnetuvastusprogrammi veebilehel tekstiks.ee (Alumäe *et al.*, 2019), mis transkribeeris helifailid automaatselt, ning seejärel parandati transkriptsioon helisalvestiste põhjal käsitsi ja eemaldati vihjed intervjuueeritavate identiteedile. Transkriptsioonide keskmine pikkus oli kaheksa lehekülge, lühim oli kuus ja pikim üheksa lehekülge pikk. Kodeerimine teostati programmiga QCMap.org (Mayring & Fenzl, *s.a.*), mille abil loeti intervjuud korduvalt üle, otsides vastustes sarnaseid jooni (Lisa 4. Kuvatõmmis kodeerimisprotsessist). Algsed koodid arutati juhendajaga läbi ning sõnastust täpsustati. Valiidsus tagati ühes intervjuus kaaskodeerija abil, ent koodinimetusi ei muudetud. Juhendajaga täpsustati koodide nimetusi veelgi, ent sisulisi muudatusi ei tehtud. Tekkinud koodidest moodustusi sarnasuse alusel kategooriad, mida on näidatud tabelis 1 ning kõik kategooriad on välja toodud lisa 5 (Lisa 5. Ülevaade moodustunud kategooriatest).

Tabel 1. Uurimisküsimuse „Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?“ kategooriate tekkimine

Kategooria	Kood	Näide tähenduslikust üksusest
hariduslikud ootused	pedagoogiline haridus	„/.../ aga abiõpetajalt näiteks kas või klassiõpetaja. Või alushariduse spetsialist, et midagi /.../.“
	eripedagoogiline haridus	„Aga eripedagoogiline ettevalmistus peab ja metoodika muutubki.“
	abiõpetaja haridus	„/.../ ma arvan, abiõpetaja võiks olla samasuguse ülikooliettevalmistusega nagu on sotsiaalpedagoog või mõni mõni teine tugipersonali liige.“

	täiendkoolitustel osalemine	„Ma arvan, et ka abiõpetajatele võiks olla mingisugused koolitused, mingid kursused.“
	kõrgharidus	„Et noh, ma arvan, et väga hea oleks, kui, kui tal oleks see baka.“
muud ootused	täpsustamata haridus	„Et no me ei saa ju päris tänavalt inimesi võtta. Neil peab ikka teatud haridustase olema.“
	kogemus lastega	„/.../ just see kogemus, et see, et see oli meile nagu oluline.“

Andmeid analüüsid moodustus esimesele uurimisküsimusele „Milline on abiõpetaja roll kaasavas hariduses koolide HEV koordinaatorite arvates?“ kaks peakategooriat: koolitöötajate toetamine ja õpilaste toetamine, millest esimese alla tekkisid õpetajate toetamise ja muu koolipersonali toetamise alamkategoriad ning teise alla HEV õpilaste ja kõikide õpilaste toetamise alamkategoriad. Teisele uurimisküsimusele „Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?“ tekkis kaks kategooriat: hariduslikud ootused ja muud ootused. Moodustunud kategoriad on bakalaureusetöö tulemuse aluseks.

Et uuritavaid mitte kahjustada, järgiti head teadustava (Eessalu *et al.*, 2017). Kõik uuritavad osalesid vabatahtlikult, teades, et neil on igal hetkel võimalus küsimusele vastamisest keelduda või üldse loobuda. Luba heli salvestada küsiti korduvalt, andes intervjuueeritavale võimaluse intervjuu igas etapis sellest keelduda. Konfidentsiaalset infot ei avaldata ja tulemusi kasutatakse ainult selles uurimistöös. Uuringuga seotud konfidentsiaalne info (nt intervjuude helisalvestised) hävitatakse ühe kuu jooksul pärast bakalaureusetöö avaldamist.

Autor kinnitab, et jäi uurimistööst vältel igas etapis ausaks, hoidus igasugusest petturlusest, esitas saadud tulemuse kogu mahus ning kasutas andmeid vaid uurimistööks.

Tulemused

Bakalaureusetöö uuringu eesmärgiks oli välja selgitada koolides töötavate HEV koordinaatorite arusaamad, milline on Eestis vajadus abiõpetajate järele ja millised on nende tööülesanded ning ettevalmistus. Järgnevalt esitatakse kahe uurimisküsimuse tulemus kategooriate kaupa. Tulemuse illustreerimiseks kasutatakse intervjuude vastuseid. Tähistust /.../ kasutati ebaoluliste tekstiosade

väljajätmiseks. Kõik vastused on esitatud kaldkirjas ja arusaadavuse tagamiseks vajadusel keeleteoimetatud.

Abiõpetaja roll kaasavas hariduses

Uurimisküsimuse „Milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel koolides töötavate HEV koordinaatorite arvates?“ andmete analüüsimisel kujunes kaks peakatgoriat: koolitöötajate toetamine ja õpilaste toetamine. Esimese alla tekkis kaks alamkatgoriat: õpetajate toetamine ja muu koolipersonali toetamine.

Õpetaja toetamine

Uuringus osalenud nimetasid kaasavas hariduses abiõpetaja rollina õpetajate toetamist, mille üks osa on koostöö. Tööülesannetena kirjeldati koostööna tunni ettevalmistust ja selleks ühise aja vajadust. Abiõpetaja esmaseks ülesandeks peeti HEV õpilase märkamist. Klassis kohalolek oli sellest suur osa, seda eriti just esimestes klassides, sest sealsed õpilased olid õpetajale veel võõrad. Seda, millises vormis tuge õpilane vajab, otsustavat siiski õpetaja. Üks intervjueeritav kirjeldas vajadust abiõpetaja järele niimoodi:

Kuidas õpetaja seda vajadust näeb, et esialgu nad on kindlasti klassides sees. Noh, õpetajad, kes ei ole üldse lapsega ju tutvunud või ei tea sellest lapsest midagi, siis esialgu on abiõpetaja klassis sees. (Intervjueeritav 6)

Õpetaja toetamisena tõsteti esile ka tema tööülesannete lihtsustamist, mis oli samuti abiõpetaja töökohustus. Seda just individuaalselt HEV õpilaste puhul. Toodi välja, et abiõpetaja roll klassis on ka klassirahu hoidmine. Kooliti kasutati seda võimalust erinevalt: kas siis jagades abiõpetajat paari algklassi vahel või vanemate õpilaste puhul terve lennu peale.

Kolmandas kooliastmes oleme sunnitud abiõpetajat õpetajatele appi võtma ka distsipliini hoidmisel. (Intervjueeritav 7)

Intervjueeritavate sõnul kasutatakse abiõpetajat ka administratiivsete probleemide lahendamiseks, nagu näiteks töövihikute paljundamine, töölehtede jagamine või õpikust õigete lehekülgede leidmine. Selline abiõpetaja rakendamine võimaldas õpetajal keskenduda tunni andmisele. Intervjueeritavate arvates on abiõpetaja oluline lüli kooli ja kodu vahel, olles

vajadusel, näiteks eesti keelest erineva koduse keele puhul, abiks ka keeleliselt. Keelebarjäär võib tekkida õppekäikudel, mistõttu on abiõpetajad abiks ka väljasõitudel.

Muu koolipersonali toetamine

Koolis töötavate HEV koordinaatorite sõnul kasutatakse abiõpetajat vajadusel ka logopeedina. Näiteks siis, kui abiõpetaja läheb õpilasega klassist välja häälikuanalüüse tegema või sulghäälikute kasutamist harjutama. Sisendi selle jaoks saab ta lapse vajadust märganud õpetajalt. Abiõpetajat kasutatakse vahel puuduva spetsialisti asemel, nagu tõi välja üks intervjueeritav:

Ja siis, kellel on ikkagi näha ja kellel on ka Rajaleidja otsuses, et ta peaks saama eripedagoogilist või logopeedi tuge. Koolis meil logopeedi pole. Et siis abiõpetaja võtab ja tegeleb sellega. (Intervjueeritav 6)

Intervjuudest selgus, et abiõpetajad juhivad väikeklasse ka klassijuhatajana. Põhjenduseks toodi vajadus panna HEV õpilasi vähem võõrasse olukorda, mis suurendaks stressi tekkimise võimalust, ent ei täpsustatud, miks seda ametikohta täidab õpetaja asemel just abiõpetaja.

Varem on abiõpetajad intervjueeritavate sõnul olnud seotud ka eriklassidega, olles ka praegu mõne eriklassi klassijuhatajad. Abiõpetajaid rakendatakse ka asendusõpetajatena klassijuhataja haigestumise, isolatsiooni või puudumise korral. Eriti aktuaalne oli see just koroonaga seoses, kui asendusõpetajate valikud koolides vähenesid. Intervjueeritavate sõnul on abiõpetajad kasutuses ka õpiabi ning järelevastamise tundides ja pikapäevarühmades, kus õpilased saavad parandada arvestuslike tööde hindeid. Nõnda luuakse olukord, kus õpetaja saab keskenduda õpilaste täiendavale juhendamisele, mitte järelvalvele.

Õpilaste toetamine

Õpilaste toetamise kategooria alla tekkis kaks alamkategooriat: HEV õpilaste toetamine ja kõikide õpilaste toetamine.

HEV õpilaste toetamine

Intervjueeritavate sõnul on abiõpetaja tööülesandeks HEV õpilaste toetamine nii klassis kui ka väljaspool seda. On õpilasi, kellega töötab abiõpetaja individuaalselt just selleks, et kõik õpilased

saaksid piisavalt tähelepanu – nii erivajadusega õpilane, kelle juhendamisele keskendub abiõpetaja, kui ka ülejäänud klass, kelle õpetamisele saab selles olukorras keskenduda aineõpetaja. Üks intervjueeritav kirjeldas seda järgnevalt:

No see on nagu ainuvõimalus, et haridusliku erivajadusega lapsed, kes meil on tavaklassis, saaksid mingilgi moel toetatud, siis on see variant, et abiõpetaja toetab neid tavaklassis, vajadusel siis eraldi ruumis ja koostöös pakuvad nad individuaalset õpet.

(Intervjueeritav 4)

Individuaalset klassisisest õpet pakuti vajalike ainete piires ka ainult kindlale õpilasele, olenevalt sellest, millises aines õpilane täiendavat juhendamist vajab. Seega on abiõpetaja tööülesanded õpilase vajadustest lähtuvalt erinevad. On neid, keda on vaja toetada materjali keerulisuse tõttu reaalses, ent on ka neid, kes vajavad abi seetõttu, et ei räägi eesti keelt ega saa tööjuhustest aru. Teisel juhul toetab abiõpetaja õpilast ka väljaspool klassi, viies individuaaltunde läbi kas aine- või teemapõhiselt või mõnel teisel õpetaja suunatud viisil. Toodi välja, et on õpilasi, kelle puhul klassiruum õppekohaks ei sobi. Sellisel juhul viib abiõpetaja aineõpetaja koostatud tunni õpilasega läbi individuaalselt, teises ruumis. On ka neid juhtumeid, kus õpilane pöördub ise abiõpetaja juurde: kas siis õpetaja soovitusel või ise vajadust tajudes. Sellest rääkis üks intervjueeritav nii:

Aga kui on näha, et ta vajab pikemat abiõpetaja abi, siis me ikkagi teeme talle individuaalseid ülesandeid ja ta läheb ise abiõpetaja juurde, kus nad saavad kahekesi vaikselt toimetada, nii et õpetaja annab oma sisendi. (Intervjueeritav 3)

Abiõpetajate tähtsust nimetati ka raskemate erivajaduste toetamisel, kus õpilane oleks võib-olla vajanud hoopis tugiisikut. Sellistel juhtudel oli abiõpetaja tööülesandeks suunata õpilasi töö juurde hetkel, mil nad olid rohkem tooli all ja lauast eemal. Intervjueeritavate sõnul vajab üha enam õpilasi just sellist individuaalset tähelepanu.

Kõikide õpilaste toetamine

Abiõpetaja ühe olulise tööülesandena on välja toodud kõikide õpilaste toetamise vajadus, seda eriti just algklassides. On koole, kus abiõpetajad on jaotatud algklassidele toeks graafiku alusel, ja on koole, kus igasse esimesse klassi jagub üks abiõpetaja, nagu kirjeldab intervjueeritav:

!...! esimesse klassi tulevate õpilaste täiesti erineva valmisoleku ja toimetuleku osas. Aga teist aastat järjest rakendame seda, et esimeste klasside juures on püsivalt abiõpetaja, seega esimese klassi õpetaja saab enda juurde abiõpetaja, kes aitab ja toimetab nende lastega, pühib pisaraid ja aitab neil olla. (Intervjueeritav 7)

Intervjuudest ilmnes, et algklassides on abiõpetaja ülesanne hallata tunnis kogu rühma või suunata õpilase tegevust individuaalselt selleks, et muuta kõikidele õpilastele õppimine kergemaks ja efektiivsemaks. Intervjueeritavate sõnul on abiõpetaja kohalolu klassis loomulik. See ei ole silmatorkav just seetõttu, et algab juba esimeses klassis, nagu kirjeldab üks intervjueeritav:

See, mis klassiruumis toimub peab olema arusaadav, et nii ongi. Selline ongi õppeprotsess, et aeg-ajalt mõned õpivad teises ruumis, aeg-ajalt mõned õpivad selle laua taga, mõned teise laua taga ja see on normaalne õppetegevuse osa. (Intervjueeritav 5)

Ka pikapäevarühma juhina on abiõpetaja roll suunata erivajadusega õpilasi, abistades neid nii käelistes tegevustes, lugemisel kui ka järje leidmisel. Abiõpetaja liigub õpilaste juurde, kellel on tema tuge parasjagu vaja.

Intervjuudest selgus, et abiõpetajate roll koolides on õpetaja ja õpilaste toetamine nii tundides kui väljaspool seda, võttes arvesse just nende õpilaste ja õpetajate vajadusi, kellega abiõpetaja kokku puutub. Abiõpetajad täidavad koolides erinevaid ülesandeid alates õppematerjalide paljundamisest kuni spetsiifiliste erialadeni välja, nagu logopeed või väikeklassi õpetaja.

Abiõpetajate vajalik ettevalmistus

Teise uurimisküsimuse „Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?“ andmeid analüüsisid kujunes välja kaks kategooriat: hariduslikud ootused ja muud ootused.

Hariduslikud ootused

Intervjuudes osalenud tõid ühe haridusliku ootusena välja pedagoogilise hariduse. Nende sõnul on oluline, et abiõpetajatel ja kõikidel teistel õpilastega töötavatel spetsialistidel oleks pedagoogiline taust. Haridusnõuete loomise sisendit oodatakse just koolijuhtidelt, kes peavad

täpsustama, millist pedagoogilist haridust on abiõpetajal tarvis. Võimaliku puudujäägina tuuakse välja, et pedagoogilise haridusega inimesi ei motiveeri miski klassiõpetaja asemel abiõpetajaks tulema.

Et miks peaks erialase ettevalmistusega inimene tulema abiõpetajaks, kui tal on võimalus töötada pärisõpetajana? (Intervjueeritav 7)

Ühes koolis oli abiõpetajate vajadus lahendatud sellega, et õpetajad olid ühtlasi teiste õpetajate abiõpetajad. Sellest saab järeldada, et pedagoogiline ettevalmistus on oluline.

!.../ et ikka niimoodi jooksvalt korraldatud, et meil on kõik majasisesed õpetajad abiõpetajad. (Intervjueeritav 6)

Intervjueeritavad ootasid koolis töötavatelt abiõpetajatelt klassiõpetaja või alusharidusspetsialisti ettevalmistust. Oli intervjueeritavaid, kes eeldasid aga veelgi kitsamat ehk eripedagoogilist tausta, tuues välja abiõpetajate rolli just HEV õpilastega kokkupuutel ja selle, et abiõpetajad pööravad HEV õpilastele kõige rohkem tähelepanu. Abiõpetajalt oodatakse eripedagoogilist haridust seetõttu, et ta oleks võimeline klassiruumis erivajadusi ära tundma ning teaks juba ennetavalt, millist tuge võib õpilane vajada.

Abiõpetaja võiks või peaks omama võib-olla kaasava hariduse märkaja rolli rohkem. Et mille järgi hariduslikku erivajadust ära tunda või kusmaalt siis hariduslik erivajadus algab. (Intervjueeritav 4)

Samuti oodatakse abiõpetajalt psühholoogilisi teadmisi, mida võiks eripedagoogi kutsega omandada. Selgeks vajaduseks osutus intervjueeritavate sõnul abiõpetaja ettevalmistuses ka tema haridus. Selleks, et suurendada haritud personali hulka ja õpetajate töökoormust vähendada, peaks saama õppida ka abiõpetajaks, nagu ütles üks intervjueeritav:

Inimesed, kes on huvitatud abiõpetaja kohast, peaksid saama kusagil läbida kursused, et siis on tal paber taskus. (Intervjueeritav 2)

Abiõpetaja hariduse all peeti silmas seda, et ülikoolis peaks olema võimalik õppida nii õpetajaks kui ka abiõpetajaks, keskendudes töös klassiga erinevatele koostööaspektidele. Sellise hariduse puhul toodi olulisena välja just võimalust omandada haridust töö kõrvalt või täiendkoolituste

vormis. Nende sõnul oleks oluline saada mitmekülgne pedagoogiline haridus, mis keskenduks suuresti erivajadustele ning õpetaks tugipersonali liikmeks ja erivajaduste märkajaks olemist.

Ma arvan, abiõpetaja võiks olla samasuguse ülikooliettevalmistusega, nagu on sotsiaalpedagoog või mõni teine tugipersonali liige. (Intervjueeritav 7)

Intervjueeritavate sõnul on koolikeskkonnas oluline abiõpetaja rolli silmas pidada ja leida abiõpetaja ametisse haritud spetsialiste. Hariduslik ettevalmistus on tähtis just selleks, et inimene oleks professionaalne ning saaks rasketes olukordades toetuda teadmiste ja kogemusele. Hariduslikku ettevalmistust saab ka teisiti. Näiteks kirjeldati võimaliku haridusliku ettevalmistusviisina täiendkoolitustel osalemist. Nagu kõneles üks intervjueeritav:

Ma ei ütle, et tal peaks olema kõrgharidus, aga mingi baas, mingisugused läbitud kursused peaks ikkagi olema. (Intervjueeritav 2)

HEV koordinaatorid olid kindlad, et tegemist peaks olema pikemate koolitustega, mis hõlmavad pedagoogilisi aluseid, klassiruumikursusi ning erivajadustele keskenduvaid koolitusi. Koolitusi saaks nende sõnul läbida nii majasiseselt kui ka osaledes väljaspool toimuvatel täiendkoolitustel. Nende sõnul on oluline koostöö ja eesmärgistamise oskus, seega võiksid koolitused puudutada ka neid valdkondi. Viies intervjueeritav ütles:

Võib-olla isegi selline meeskonnatöökoolitus, kuidas ma olen seal, kuidas ma ennast tunnen, mis eesmärgid täpselt on. (Intervjueeritav 5)

Intervjueeritavad peavad vajalikuks, et abiõpetaja avaldaks soovi end täiendada. Lisaks sellele, et koolis pakutakse abiõpetajale täiendkoolitusi, peaks ta ka ise huvi tundma ja otsima võimalusi, et end pidevalt täiendada. Oli ka intervjueeritavaid, kes leidsid, et abiõpetajal on kindlasti vaja kõrgharidust. Nad tõid välja, et abiõpetaja peaks olema minimaalselt bakalaureusekraadiga või seda omandamas. Samas eriala ei täpsustatud. Üldjuhul piisaks aga intervjuus osalenud HEV koordinaatorite arvates ka sellest, kui abiõpetajal on kunagi varem omandatud täpsustamata kõrgharidus. Paljud koolid kasutavad hea meelega võimalust võtta abiõpetajatena tööle tudengeid, kes samal ajal ülikoolis täpsustamata erialal õpivad.

Muud ootused

Muude ootustena toodi välja, et oluline on varasem lastega ja eriti erivajadusega lastega töötamise kogemus. Selgus, et sageli väärtustati kogemust rohkem kui haridustaset.

Intervjueeritavate arvates on varasem kokkupuude lastega asendamatu ega ole õpitav. Seega väärtustatakse selliseks tööks (lastega ja erivajadustega lastega töötamiseks) kogemust või eeldust sobivate iseloomujoonte näol. Oli ka neid intervjueeritavaid, kes ütlesid, et kindlasti on hariduslik ootus olemas, aga milline, ei osatud täpsustada.

Me ei saa ju päris tänavalt inimesi võtta. Neil peab ikka teatud haridustase olema.

(Intervjueeritav 1)

Seega nähakse hariduslikuks ettevalmistuseks vajadust, aga ei teata täpselt, millist haridustaset oodatakse. Oodatakse kvalifikatsiooninõuete selgemat määratlemist.

Kokkuvõttena saab öelda, et ootused abiõpetaja kvalifikatsioonile varieeruvad suurel määral. Mõnel puhul piisab lastega tegelemise kogemusest, mõnel juhul peab tööle asuval abiõpetajal olema pedagoogiline või eripedagoogiline kõrgharidus.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada koolides töötavate HEV koordinaatorite arusaamad, milline on Eestis vajadus abiõpetajate järele ja millised on nende tööülesanded ning ettevalmistus. Järgmisena arutletakse saadud uuringutulemuse üle. Samuti antakse ülevaade töö kitsaskohtadest ning tuuakse välja töö praktiline väärtus.

Esimese uurimisküsimuse „Milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel koolides töötavate HEV koordinaatorite arvates?“ vastustest selgus, et abiõpetaja rolliks peetakse õpetaja ja õpilaste toetamist nii tundides kui väljaspool neid, võttes arvesse just nende õpilaste ja õpetajate vajadusi, kellega abiõpetaja kokku puutub. Abiõpetajad täidavad koolides erinevaid ülesandeid alates õppematerjalide paljundamisest kuni logopeedi ja väikeklassiõpetaja ametikohani. Seega võib öelda, et uuringu tulemus kinnitas varasemaid, mujal maailmas läbiviidud uuringute tulemusi.

Õpetajate toetamise kategoorias toodi välja just abiõpetaja ja õpetaja koostöö olulisust. Samuti erinevusi selle kohta, millist abi õpetajad abiõpetajatelt ootavad, sest ootused on kooliti erinevad. See tulemus on kooskõlas varasemate uuringutega, millest selgus, et abiõpetajate

esmane kohustus on järgida õpetaja juhiseid (New Brunswick Association..., 2004; SA Innove, 2020; Suleymanov, 2016). Sellest saab järeldada, et koostöö paraneks, kui abiõpetaja ja õpetaja saaksid veeta rohkem aega üheskoos tunde planeerides või kui abiõpetaja töökohustused oleks selgemalt määratletud.

Muu koolipersonali toetamise kategoorias toodi välja vajadus, et abiõpetaja peab täitma muu tugipersonali ülesandeid, mida kinnitavad ka varasemad uuringud (Giangreco, & Doyle, 2007; Sharma, & Salend, 2016). Seda probleemi saaks vähendada samamoodi – määratledes selgelt abiõpetaja töökohustused ning suurendades koolide jaoks tugipersonali kättesaadavust.

HEV õpilaste toetamise kategoorias toodi välja vajalikkus, et abiõpetaja pakuks õpilastele individuaalset tähelepanu nii tundides kui väljaspool klassiruumi. Tulemus oli ootuspärane, kuna kaasavas hariduses vajavad kõige rohkem tuge just HEV õpilased (Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Seega tuleks abiõpetaja töökohustustele mõeldes keskenduda muu hulgas ka sellele, mil määral ja viisil abiõpetajad HEV õppijaid toetama peaksid, et see oleks kooskõlas kaasava hariduse põhimõtetega.

Uurimistööst selgus, et abiõpetajat nähakse vajadusel kõikide õpilaste toetajana. Tuge ja abi võivad õpingute vältel vajada aeg-ajalt kõik, mitte ainult HEV õpilased. See vähendab omakorda ka erivajadustega õpilaste väljapaistmist. Senistes uuringutes on välja toodud, et kui abiõpetaja tegeleb ainult HEV õpilastega, siis suurendab see tavaõpilaste ja erivajadustega õpilaste erinevusi (Giangreco & Doyle, 2007; Webster & Blatchford, 2013; 2015, viidatud Sharma, & Salend, 2016; New Brunswick Association..., 2004). Sellele uuringus osalenud intervjuueeritavad küll ei osutanud, aga siiski toodi välja, et abiõpetaja kohalolek on klassis oluline kõikide, mitte vaid ühe õpilase jaoks. See on koolielu normaalne osa. Seega võib järeldada, et ühest küljest nähakse Eestis vajadust abiõpetajaid rakendada üksnes HEV õpilaste toetamiseks, mis aga võib omakorda suurendada sildistamist. Teisalt aga leitakse, et abiõpetajad peaksid olema klassis toeks kõikidele õpilastele, mis tekitab klassiruumis kaasava hariduse põhimõtteid järgiva keskkonna.

Teise uurimisküsimuse „Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?“ vastustest selgus, et abiõpetajatele seatud ootused on kooliti väga erinevad. Mõnel puhul piisab lastega tegelemise kogemusest, mõnel juhul eeldatakse, et tööle asuval abiõpetajal peab olema erialane kõrgharidus pedagoogikas või eripedagoogikas. Samale tulemusele viitavad

ka rahvusvahelised uuringud, millest selgub, et abiõpetajale seatavad kvalifikatsiooninõuded on piirkonniti erinevad (Sharma, & Salend, 2016).

Hariduslike ootustena toodi välja pedagoogilist ja eripedagoogilist lähenemist, samuti abiõpetaja enesetäiendamissoovi olulisust. Intervjueeritavad rõhutasid, et tööle asumisel ei ole oluline haridus, vaid soov seda omandada. Ka mujal maailmas väärtustatakse abiõpetajaid, kes soovivad teadmisi ja oskusi parandada (Minondo *et al.*, 2001; Sharma, & Salend, 2016). Seega peaks looma abiõpetajatele looma rohkem võimalusi täiendkoolitusteks. Kuigi pedagoogilist ettevalmistust peeti intervjueeritavate arvates oluliseks, avaldati siiski arvamust, et alati ei saa see olla kohustuslik põhieeldus. Põhjuseks toodi asjaolu, et kui tööle asumiseks on seatud väga kõrged tingimused, siis ei ole võimalik abiõpetajaid vajalikul määral tööle värvata.

Muude ootuste all toodi välja, et sageli piisab lastega töötamise kogemusest. Ka mujal maailmas läbiviidud uuringutes on kogemuse olulisust kinnitatud (Minondo *et al.*, 2001; Webster *et al.*, 2010, viidatud Sharma, & Salend, 2016). Intervjueeritavad rõhutasid just seda, et kogemus mõjutab abiõpetajate oskusi HEV õpilasi märgata, mõista ja toetada. Seega võib järeldada, et abiõpetaja ettevalmistuses on väga oluline lastega töötamise kogemus ning potentsiaalse abiõpetaja õppekavaga peaks kaasnema ka põhjalik praktika.

Kuna bakalaureusetöö põhines kvalitatiivsel uurimisel, ei saa teha suuri üldistusi, sest töös on välja toodud ainult intervjueeritavate isiklikud kogemused. Siiski selgus uuringust, et abiõpetaja rolli nähakse kooliti väga erinevalt ning ka abiõpetajate kvalifikatsiooni kohta on eriarvamusi. Töö autori arvates viitab see, et ühelt poolt peaks Eestis nii abiõpetajate ülesannete kui ka kvalifikatsiooni suhtes teatud paindlikkus säilima, teisalt oleks vaja algatada diskussioon, mil määral abiõpetajate tööülesandeid ja ettevalmistust riiklikult reguleerida, et see oleks kooskõlas kaasava hariduse põhimõtetega.

Peamise piiranguna selles töös saab välja tuua uurija vähest kogemust. Kuna intervjuudes tahetakse anda sotsiaalselt aktsepteeritud vastuseid (Sotsiaalse analüüsi meetodite..., 2014), oleks kogenum intervjueeri osanud ehk paremini jõuda intervjueeritavate tegelike nägemusteni. Selleks, et teha siiski endast parim, pidas töö autor uurijapäevikut, kasutades seda kui võimalust iga kogemust reflekteerida ning neist järgmiste jaoks õppida.

Samuti osutusid keeruliseks andmete kogumismeetodina kasutatud veebiintervjuud, mis toetusid väga tugevalt tehnilisele kordaminekule ning tegid intervjueeritava kehakeele lugemise keerulisemaks (Novic, 2008; Seitz, 2016). Et takistusi ennetada, oli uurija ettevalmistanud

tehnilised alternatiivid ja arvestas vajadusega viia intervjuu läbi teisel ajal. Pealegi tuli silmast silma intervjuude puhul olla ettevaatlik, teades, et intervjuueerija mõjutab tahes-tahmata oma uuritavat (Ross & Zaidi, 2019), ning püüda seda ohtu minimeerida kehakeele lugemise ning vajadusel oma käitumise muutmisega.

Koostatud tööst võiksid sisendi saada koolijuhid, et vajadusel muuta kooli oodatud abiõpetajate kvalifikatsiooninõudeid või täpsustada oma kooli abiõpetajate tööülesandeid. On oluline, et teemaga tegeleks ka riik. Abiõpetaja rolli riiklikuks määratlemiseks peaks sisend tulema esmalt koolidelt, kes näevad selle jaoks vajadust. Seega võiks koostatud töö tulemus pakkuda sisendit nii hariduspoliitikutele kui ka koolijuhtidele, et määratleda selgemalt abiõpetajate tööülesanded ning need üle-eestiliselt ühtlustada. Uuringu jätkuks võiks läbi viia intervjuud ka abiõpetajatega, et kaardistada nende arusaamu oma tööst. Samuti võiks uurida koolijuhtide arvamusi abiõpetajate rolli ja ettevalmistuse kohta. Kindlasti on oluline viia sarnane uuring läbi ka kutseõppeasutustes, kus on samuti vajadus tõhustada õppekorralduses kaasavat haridust ja rakendada abiõpetajaid.

Tänuõnad

Tänan oma juhendajat Tiina Kiviranda asjakohase nõu, igakülgse abi ning konstruktiivse tagasiside eest. Tänan kõiki intervjuudes osalenuid avatud ja ausate vastuste ning soovi eest Eesti haridusmaastikku panustada. Tänan ka retsensenti, õppejõudu, kaaskodeerijat ja toimetajat abi eest töö lõplikul vormistamisel. Tänan oma peret toetavate vaikushetkede eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva lõputöö ise ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud Tartu Ülikooli Haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest lähtudes ning on kooskõlas hea akadeemilise tavaga.

Nimi: Dagmar Traumann

Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/

Kuupäev: 23.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Ajaots, A., Koger, K., Luik-Stogov, H., & Tiro, M. (2018, märts 29). Kas kooli on vaja abiõpetajat? *Õpetajate Leht*, lk 3
- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah (2019). *Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech*. <https://tekstiks.ee/>
- Astangu Kutserehabilitatsiooni keskus (2022). *Kõik kontaktid*. <https://www.astangu.ee/et/koik-kontaktid>
- DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). *The qualitative research interview*. *Medical education*, 40(4), 314-321. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>
- Eessalu, M., Engelbrecht, J., Juurik, M., Koppel, A., Kulu, P., Lilles-Heinsar, L., Ling, K., Lõuk, K., Maimets, T., Meriste H., Mäger, K., Mällo, T., Niglas, K., Nurk, E., Parder M. L., Pärtlas, M., Sinijärv, U., Soone, M., Sutrop, M., Uustalu, T., Velbaum, K., & Veski, L. (2017). *Hea teadustava*. https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/hea_teadustava_trukis.pdf
- Eesti Hariduse Infosüsteem (2021). *Statistilised näitajad*. <http://www.ehis.ee/>
- Erelt, T., Kadakas, M., Kala-Arvisto, U., Kraav, I., Maanso, V., Puksand, H., Tamm, E., & Unt, I. (2014). *Haridussõnastik*. <http://www.eki.ee/dict/haridus/index.cgi>
- Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur (2009). *Juhtpõhimõtted kaasava kaasava hariduse kvaliteedi arendamisel – Soovitused poliitikakujundajatele*, Taani: Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur
- Giangreco, M. F., & Doyle, M. B. (2007). Teacher assistants in inclusive schools. *The SAGE handbook of special education*. lk 429-439. London.
- Gray D.E. (2004). *Doing Research in the Real World*. Sage Publications
- Haridus – ja teadusministeerium (2021). *Õpetajate järelkasvu käsitlemine strateegilistes dokumentides ning aruteludes*. https://www.hm.ee/sites/default/files/jarelkasvu_arnengusuunad_aastani_2026_mai_2021.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium (2020). *Haridus- ja Teadusministeeriumi 2019. aasta tulemusaruanne*. https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_tulemusaruanne_2019.pdf

- Haridus- ja Teadusministeerium (2021). *Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine: õppekorraldus ja tugiteenused*. <https://www.hm.ee/et/tegevused/hariduslike-erivajadustega-opilaste-toetamine-oppekorraldus-ja-tugiteenused>
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., & Peterson, T. (2013). *Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele*. https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Lister, T. (2012). *Lihtne ja praktiline koolipsühholoogia*. Tartu.
- Mayring, P., & Fenzl, T. (s.a.). *Qualitative Content Analysis Program*. Application developed by Florian Letz and funded by Verein zur Förderung qualitativer Forschung – Association for Supporting Qualitative Research ASQ, Klagenfurt.
- Minondo, S., Meyer, L. H., & Xin, J. F. (2001). The role and responsibilities of teaching assistants in inclusive education: What's appropriate?. *Journal of the Association for persons with Severe Handicaps*, 26(2), 114-119.
- Moshe, A. (2017). Inclusion Assistants in General Education Settings--A Model for In-Service Training. *Universal Journal of Educational Research*, 5(2), 209-216.
- Neare, V. (s.a.). *Hariduslike erivajaduste mõiste ja põhjused*. <http://opiabi.weebly.com/hariduslike-erivajaduste-motildeiste-ja-potildehjused.html>
- New Brunswick Association for Community Living (NBACL)/Association du Nouveau Brunswick pour l'intégration communautaire (2004). *Position Paper on the Roles and Responsibilities of Teacher Assistants Within an Inclusive Education System*. <https://nbacl.nb.ca/wp-content/uploads/2017/01/Position-Paper-on-the-Roles-and-Responsibilities-of-Teacher.pdf>
- Novick, G. (2008). Is there a bias against telephone interviews in qualitative research? *Research in nursing & health*, 31(4), 391-398
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3. Tr Sage Publications
- Peasjad MTÜ (2020). *Vaimse tervise tugivõrgustik*. <https://peaasi.ee/vaimse-tervise-tugivorgustik/>
- Poldre, A. (Toim). (2020, 10, jaanuar). Kutsevalikuõpe toob kõhklejadki kooli. *Õpetajate leht*

- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010). *Riigi Teataja I 2010, 41, 240*
riigiteataja.ee/akt/13332410
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2018). *Riigi Teataja I, 22.01.2018, 3*
<https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>
- Ross, P. T., & Zaidi, N. L. B. (2019). Limited by our limitations. *Perspectives on medical education, 8(4), 261-264*
- Räis, M. L., Kallaste, E., & Sandre, S-L. 2016. *Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Uuringu lõppraport*. Eesti Rakendusuuringu Keskus CentAR. <https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Pohiraport-final.pdf>
- SA Innove (2020). *Juhendmaterjal õpilase toetamiseks koolis*.
<https://www.innove.ee/rajaleidja/juhendmaterjalid/>
- Seitz, S. (2016). Pixilated partnerships, overcoming obstacles in qualitative interviews via Skype: A research note. *Qualitative Research, 16(2), 229-235*
- Sharma, U., & Salend, S. J. (2016). Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research. *Australian Journal of Teacher Education, 41(8), 7*.
- Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas* (2014). <https://samm.ut.ee/>
- Suleymanov, F. (2016). Relationship between teacher assistant support and academic achievements of exceptional students in inclusive education. *The Online Journal of New Horizons in Education, 6(2), 93-100*.
- Sõmer, M., & Räis, M.L. (2016). *Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus*. Teemaoline raport: kaasamise tähenduslikkus.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55400/Teemaraport_Tahenduslikkus_final.pdf
- Tallinna Ülikooli Haridusteaduste Instituut (2022). *Õppija toetamine üldhariduskooli õpetaja abina sisseastumise*. <https://www.tlu.ee/koolitused/oppija-toetamine-uldhariduskooli-opetaja-abina>
- Tartu Rakenduslik Kolledž (2022). *Kutsevalikuõpe*.
<https://voco.ee/sisseastumine/kutsevalikuope/>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (1994). *Salamanca deklaratsioon ja hariduslike erivajaduste alane tegevusraamistik*. UNESCO
- Vapper, T. (2018, märts 29). Otsime üliinimest. *Õpetajate Leht*, lk 4

Wilson, E., & Bedford, D. (2008). New partnerships for learning: Teachers and teaching assistants working together in schools—The way forward. *Journal of Education for Teaching*, 34, 137-150.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. 2. Tr Tartu Ülikool. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1 Pöördumiskiri

Tere,

Kirjutan teile kui kutseõpetaja BA üliõpilane sooviga kutsuda teid uuringu raames läbi viidaval intervjuul osalema. Bakalaureusetöö teemaks on abiõpetajate roll kaasava hariduse rakendamisel HEV koordinaatorite arvates. Uurin teie arvamust abiõpetajate rollist ja vajalikust ettevalmistusest kaasava hariduse kontekstis.

Selle eesmärgi saavutamiseks sooviksin teiega läbi viia umbes poole tunnist, salvestatud individuaalintervjuud, teile sobivas keskkonnas. Saadud andmed analüüsitakse anonüümselt ja tagatakse täielik konfidentsiaalsus, mainimata kooli ja isikunimesid. Saan liikuda ise (olen vaksineeritud, võin ka täiendavalt testida) või saame kohtuda videokõnes.

Töö lõpuks loodan saada paremat ülevaadet abiõpetajate rollist selles kontekstis ja loodan, et saate mind sellega aidata. Küsimuste korral palun võtke julgelt ühendust.

Vastust ootama jäädes

Dagmar Traumann

Lisa 2 Intervjuu kava

	Intervjuu küsimused
Taustaküsimused	<p>Milline on teie kutsealane eriala?</p> <p>Milliseid ametikohustusi täidate lisaks HEV koordineerija ülesannetele?</p> <p>Kui suur on teie kool?</p> <p>Kui palju on teil hariduslike erivajadustega õppijaid? Millised erivajaduste liigid on esindatud?</p> <p>Millised tugispetsialistid teie koolis töötavad</p> <p>Mitu abiõpetajat teie koolis töötab?</p>
<p>Uurimisküsimus 1</p> <p>Milline on koolides töötavate HEV koordinaatorite arvates abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel?</p>	<p>Miks olete otsustanud koolis tööle rakendada abiõpetajad?</p> <p>Milliste klasside juures nad töötavad?</p> <p>Millised on abiõpetajate tööülesanded?</p> <p>Kes on abiõpetajate töökohustused sätestanud?</p> <p>Kuidas hindate abiõpetajate rakendamise tõhusust?</p> <p>Mis toimib abiõpetajate rakendamisel hästi?</p> <p style="padding-left: 40px;">Mis võiks teisiti olla? Mis seda takistab?</p> <p>Kuidas toimub õpetajate ja abiõpetajate vaheline koostöö?</p> <p>Mis teie arvates on koostöö puhul hästi?</p> <p style="padding-left: 40px;">Mis võiks teisiti olla? Mis seda takistab?</p> <p>Millistel koolis toimuvatel koosolekutel abiõpetaja osaleb?</p> <p style="padding-left: 40px;">Milline on tema roll?</p> <p>Millistel klassi- ja koolivälistel üritustel abiõpetaja osaleb?</p> <p>Milline on tema roll?</p> <p>Kas ja mida tuleks teie arvates abiõpetajate töökohustustes muuta?</p> <p>Miks?</p> <p>Kui on ettepanekuid, siis: mis seda takistab?</p>

<p>Uurimusküsimus 2</p> <p>Millist ettevalmistust vajaksid abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates?</p>	<p>Kuidas olete oma kooli abiõpetajad leidnud?</p> <p>Milline on teie koolis abiõpetajalt nõutav haridusalane ettevalmistus?</p> <p>On see teie arvates piisav? Miks/miks mitte?</p> <p>Kui ei, siis milline võiks olla abiõpetajate ettevalmistus? Miks just selline?</p> <p>Mida peaks tegema riik, et tagada abiõpetajate piisav kvalifikatsioon?</p> <p>Mida kool ise saaks teha, et tagada abiõpetajate piisav kvalifikatsioon?</p>
<p>Intervjuu lõpetamine</p>	<p>Kas soovite abiõpetajate teemal veel midagi lisada, millest me rääkinud ei ole?</p>

Lisa 3 Väljavõte uurijapäevikust

Teine intervjuu

Tehniliselt läks kõik hästi, internet ja akud pidasid ilusti vastu.

Eelmisest korrast raskem oli suunata intervjuueeritavat vastama küsimustele, mida esitasin.

Kippus teemaga mujale liikuma, aga ringiga jõudsime siiski teemani tagasi. Arvan siiski, et sain uurimisküsimustele vastused ja ka mõne hea tsitaadi. Intervjuus kogutud info klappis nii uuringute kui ka eelneva intervjuueeritava infoga, kuigi koolid teineteisest väga erinesid nii kollektiivi kui suuruse poolest. Transkribeerimiseks kasutan sama programmi mis varasemalt, jäin selle tulemusega rahule

Intervjuu kestvus 30 min

Transkribeerimiseks kulus 1,5 h, kokku 9 lk teksti

Lisa 4 Kuvatõmmis kodeerimisprotsessist

QCAmap [Back](#)

You are in read only mode.

Question for analysis
RQ1: Milline on abiõpetaja roll kaasava h...

Content analytical technique
Inductive Category Formation

Definition of selection criterion
milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel

Abstraction level

Content analytical units

Coding unit
Phrase or clause (word sequences)

Context unit

Recording unit
All Documents
Count multiple codings per document

Search

I: Jah

D: Miks te olete otsustanud seal koolis tööle rakendada abiõpetajaid.

I: Tegelikult vajadus on väga suur, ressursse ei ole nii palju. Ja meil on praegu niimoodi, et üks abiõpetaja meil väike klassis. Ja varem tegeles selle pikapäevärühmaga, no oli, pikapäeva rühmaõpetaja, aga seoses Covidiga meil see pikapäeva rühm praegu või toimi. Ja see aasta õppeaasta alguses noorema väikeklassi klassiõpetaja läks ära, kolis lihtsalt teise linna. Ja siis oli, see inimene pandud sinna, aga tal ei ole päris pedagoogilist haridust ja sellepärast ta on abiõpetaja, et aineõpetajad töötavad, seal klassis, aga tema on nagu nagu klassijuhataja, selle klassijuhataja. Ja teine on on see, abiõpetaja, kes asendab ja aitab kaa algkoolides mõnedes klassides ja rohkem ressursse ei ole.

D: Vajadus on suur jah?

I: mhm

D: Aga väljaspool Covidit, mis muidu on teie koolis abiõpetaja tööülesanded.

I: Varem. Meil üle-eelmisel aastal olid kaks abiõpetajat, kes täitsid just päris abiõpetaja ülesandeid, Nad osalesid terve klassiga või terve rühma tundides ja abistasid just selle erivajadusega õpilast või rühm õpilasi, kes vaesid lisa juhendamist ja abistamist. Vot. Jaa, see on rohkem, kõige rohkem on muidugi aisk klassides ja olid meil sellised kogemused. Näiteks viiendas-kuuendas klassis, meil oli õpilane, kellel on tõustatud tugi, ta on autismispektri häirega laps. Vanemad ei taha, et ta õpika väikeklassis ja ta õpib tavaklassis, aga osa tundides tal oli kaasabiõpetaja eriti eestikeelsetes ainetes näiteks ajalugu, loodusõpetus. Vot, ja mul tuli meelde, et see aasta üks abiõpetajatest teeb tööd individuaalne töö õpilasega, kellel on ka raskused mõnedes ainetes ja Innove otsusega tal on see abiõpetaja nagu soovitatud. Ja see laps näiteks selles aines ei saa terve klassiga osaleda tunnis no mõned näiteks muusikatunnis ei saa osaleda koos klassiga, et mõned, autismispektri häired, lapsed vajavad vaikus. Seda vaikus nad ei saa, siis tehakse neile eraldi tunde. Vot. Mul läks meelest ära mida ma pidin veel rääkima.

D: Tööülesannetest rääkisime.

I: Tööülesannetest ja vot üle-eelmisel aastal enne Covidi, et see abiõpet ülesanne oligi olla selle lapsega ajaloo tunnis ja seletada talle eraldi veel lisaks tööjuhendit võib-olla näidata kus kohas ta peab otsima seda infot ja nii edasi. Selliseid ülesandeid.

D: Kes teil sätestab neid ülesandeid?

I: Me lähtume selles, mis on sätestatud näiteks Rajaleidja, selles juhendati Rajaleidjas, kas te olete tutvunud selle materjaliga?

D: Osaliselt

Category system

- RQ1-2: õplabi õpetaja
- RQ1-4: asendusõpetaja
- RQ1-6: HEV õpilaste individuaalne õpetamine klassis
- RQ1-7: HEV õpilaste individuaalne õpetamine väljaspool klassi
- RQ1-9: Väikeklassi õpetaja
- RQ1-11: Tööülesannete lihtustamine
- RQ1-13: Side kooli ja kodu vahel
- RQ1-15: õppekäikudel toetamine
- RQ1-16: algklassi õpilaste toetamine
- RQ1-17: Koostöö õpetajaga

Lisa 5 Ülevaade moodustunud kategooriatest

Milline on abiõpetaja roll kaasava hariduse rakendamisel?

Peakategooria	Alakategooria	Kood
Koolitöötajate toetamine	Õpetajate toetamine	Koostöö õpetajatega
		Tööülesannete lihtsustamine
		Õpetaja abi
		Side kooli ja kodu vahel
		Õppekäikudel toetamine
	Muu koolipersonali ülesanded	Logopeed
		Väikeklassi õpetaja
		Asendusõpetaja
		Õpiabiõpetaja
Õpilaste toetamine	HEV õpilaste toetamine	HEV õpilaste individuaalne toetamine klassis
		HEV õpilaste individuaalne toetamine väljaspool klassi
		Tugiisik
	Kõikide õpilaste toetamine	Algklassi õpilaste toetamine
		Pikapäevarühma juht

Millist ettevalmistust abiõpetajad HEV koordinaatorite arvates vajaksid?

Kategooria	Kood
Haridusalased ootused	Pedagoogiline haridus
	Eripedagoogiline haridus
	Abiõpetajate haridus
	Täiendkoolitustel osalemine
	Kõrgharidus
Muud ootused	Täpsustamata haridus
	Kogemus lastega

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Dagmar Traumann,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Abiõpetajate roll ja vajalik ettevalmistus kaasava hariduse rakendamisel koolis töötavate HEV koordinaatorite arvates.“, mille juhendaja on Tiina Kivirand, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Dagmar Traumann

Kuupäev: 23.05.2022